

انسان کامل عرفانی و اشراقی

(شمس تبریزی - شیخ اشراق)

میریم رحیمی

انتشارات رازنهان

۱۳۹۵

سرشماری	: رحیمی، مریم، ۱۳۶۳ -
عنوان و مضمون	: انسان کامل عرفانی و اشراقی (شمس تبریزی - شیخ اشراق) / نویسنده مریم رحیمی.
مشخصات نشر	: تهران: رازنہان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاہر	: ۱۳۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۸-۰۷۱-۰
وضعیت فهرست نویسی	: کتابخانه ملی
موضوع	: شمس تبریزی، محمد بن علی، ۵۸۲ق-۶۴۵ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: Mohammad ibn Ali-- Criticism and interpretation / Shamsi Tabrizi
موضوع	: سهروردی، یحیی بن حبش، ۵۴۹ق-۵۸۷ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: انسان (عرفانی)
موضوع	: Man (Mysticism)*
موضوع	: انسان شناسی
موضوع	: Anthropology
رده بندی کنگره	: BP۲۸۷/۲/۳ الف ۵۸ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۹۰۰۷۶

آدرس: میدان انقلاب، اول جمال زاده جنوبی، کوچه دانش، پلاک ۱۲، واحد ۲	
شماره تماس: ۰۲۱۶۶۹۰۱۸۴۱ - ۰۹۱۲۲۰۰۰۲۶۰۰	
آدرس الکترونیکی: ra.nahanbook@gmail.com	
آدرس سایت: www.raznahanbook.com	

عنوان کتاب.....	انسان کامل عرفانی و اشراقی (شمس تبریزی - شیخ اشراق)
مؤلف.....	مریم رحیمی
صفحه آرا.....	مریم رحیمی
طراح جلد.....	مریم رحیمی
ناشر.....	رازنہان
شمارگان.....	۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ.....	اول ۱۳۹۵
قیمت.....	۱۲۰۰۰ تومان
ISBN: 978-600-448-071-0	

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۳	واژه شناسی
۱۹	فصل اول: کلیات انسان کامل
۱۹	تعبیر انسان کامل
۲۰	تعریف کمال و کامل
۲۱	موانع رسیدن به کمال
۲۲	تعادل در رشد ارزش های انسانی
۲۳	انسان کامل در سیر تاریخ
۲۴	ریشه گرایی به انسان کامل
۲۶	عظمت آفرینش انسان
۲۷	انسان میان دو بینهایت
۲۸	تعاریف و معیارهای مکاتب مختلف در مورد انسان کامل
۲۹	مکتب عرفان
۳۰	انسان اسلام
۳۱	انسان کامل در مکاتب غربی
۳۳	فصل دوم: حکیم آرمانگرای شیخ شهاب الدین سهروردی
۳۳	شرح زندگی
۴۳	اوضاع فکری

۳۵	آثار.....
۳۶	عناصر فلسفی و عرفانی شیخ اشراق.....
۳۶	تعریف اشراق.....
۳۸	جایگاه شهود و اشراق.....
۴۰	تجربه دینی.....
۴۴	معرفت حضوری.....
۴۴	ابزار معرفت شناسی فلسفی سهروردی.....
۴۴	ح.....
۴۵	عتن.....
۴۵	شهود.....
۴۶	مکاشفه.....
۴۷	انواع معرفت.....
۴۸	اثبات معرفت حضوری.....
۴۹	علم النفس اشراقی.....
۵۰	هویت نفس.....
۵۰	نظام عشق.....
۵۲	نفس اشراقی و عالم نور.....
۵۳	عرفان و انسان کامل عرفانی.....
۵۵	اتحاد و فنا (استغراق).....
۵۶	سهروردی و حکومت داری.....
۵۶	حکمت راستین و حقیقی.....
۵۸	صوفی و احوال انسان کامل.....
۶۲	حکیم و انسان کامل.....
۶۵	انسان کامل سهروردی.....
۶۷	جایگاه نبوت و قاعده امکان اشرف.....
۷۱	فصل سوم: آرمانی شدن انسان عادی در نگاه شمس تبریزی
۷۱	شرح حال و زندگی شمس.....

۷۴	ابر مردی شمس
۷۵	عرفان شمس
۷۷	خویشتن‌شناسی در عرفان
۷۹	فرضیه خویشتن‌شناسی و تصوف عشق
۸۳	جایگاه عقل و حکمت در نزد شمس
۸۴	جایگاه نفس و روانشناسی کمال
۸۷	تعریف نفس
۸۸	پیکار با نفس و پذیرش آن
۸۹	انواع تجارب
۹۰	روانشناسی کمال شمس‌الدین تبریزی
۹۰	ذهن‌گرایی و روانشناسی رشد
۹۱	عقده دل
۹۲	انسان سالاری
۹۴	تقابل انسان سالاری با خدا سالاری
۹۶	جایگاه متابعت
۹۷	انسان آرمانی شمس
۹۸	ابعاد شخصیت انسان کامل
۱۰۳	کمال بلوغ آدمی و انسان عادی
۱۰۵	فصل چهارم: تطبیقی عرفانی-فلسفی
۱۰۵	مقایسه اوضاع زندگی سهروردی و شمس تبریزی
۱۰۷	موارد قابل بحث
۱۰۷	عقل
۱۰۸	شهود
۱۰۹	تجربه
۱۱۰	ابواب عرفانی مشترک
۱۱۰	تصوف و هفت‌خوان آن
۱۱۲	حکیم و حکمت

۱۱۲	نبوت و نبی
۱۱۳	نکات قابل تأمل
۱۱۳	انسان شناسی
۱۱۴	چله نشینی
۱۱۵	متابعت
۱۱۶	تطبیق آرای دو نظر برای تعریف شخصیت انسان آرمانی
۱۱۹	کلام پایانی
۱۲۵	فهرست منابع

پیشگفتار

انسان کامل چون از دیدگاه‌های مختلف با عناوین مختلف بررسی شده است، پس داشتن یک تعریف زیبا و کامل از آن نبوده و داشتن این کتاب کمک کرد. باید به این نکته برسیم که این انسان کامل یک فرد عادی نیز می‌تواند باشد، زیرا در فطریات او خداجویی هست که با پرورش آن می‌تواند به این صفت متصف شود. سهروردی چون نگارنده کتاب‌ها و مقالات فراوانی است و در هر کدام مطالب را به صورت پراکنده بیان کرده‌اند پس لازم دیدم با مطالعه آن‌ها به یک پدیده کامل از دیدگاهش در مورد انسان کامل دست یابم که قابل دسترسی و در حد فهم برای همگان باشد. شمس تبریزی نیز چون در مورد انسان کامل دارای نظریه‌ای کامل و در موارد قابل تطبیق بر سهروردی داشت که نظریه او در روانشناسی امروزی هم از آن استفاده شده است پس آن را انتخاب کردم تا شاید بتوانم ابهاماتی را برزایم و نیز به تحلیل و تطبیق نظریه او بپردازم. واقعیت انسان کامل یک واقعیت انکارناپذیر است و داشتن یک تعریف فصیح از آن برای هر شخصی واجب می‌باشد که بتواند خود را به این تعریف نزدیک نماید و در رسیدن به این راه گام بردارد. بیشتر مردم این تصور را دارند و بدیهیت خود تعریف خاصی از آن دانسته‌اند. آن‌ها همواره دنبال یک پسر و مرد

که فقط افراد دارای عنایت خاص می‌توانند به این مقام برسند و به این دلیل خود را کنار می‌کشند و حتی به آن فکر هم نمی‌کنند پس دانستن این ویژگی‌ها لازم است. در این کتاب سعی کرده‌ام که در لابه‌لای آن از نظریات قرآن و نهج‌البلاغه در این مورد نیز استفاده کنم زیرا ریشه تمام گفته‌های کسانی که در این مورد نوشته‌ای نگاشته‌اند به قرآن می‌رسد که یک بررسی تطبیقی لازم بود. این نوشته می‌تواند به تمام افراد کمک کند هم افراد عادی اهل مطالعه و هم جزوه درسی برای دانشجویان و دانش‌آموزان در رشته‌های فلسفه و عرفان مورد استفاده قرار گیرد. این نوشتار چون کاری پژوهشی و اسنادی است سعی کرده‌ام که در آن حدالمقدور کتاب‌های این دو بزرگوار را مورد بررسی قرار دهم و لی با توجه به اینکه بعضی از منابع از میان رفته است و دسترسی به آن‌ها کار آسانی نیست و با توجه به بالا بودن قیمت چاپ، دیر به چاپ می‌رسد که کار را دشوارتر می‌کند. در مورد شمس چون خودش دست به قلم نبرده است و هر یک از نوشته‌های مولانا در مورد او برداشتی داشته است و تا حدودی سلب اعتماد می‌شود. پس وجود این چنین نوشته‌هایی یا برنامه‌های خاص در مورد انسان کامل ضروری و واجب است تا آدمی بتواند خود را به معیارهای واقعی برساند و همگانی شود. سیر تکاملی است شامل پلکانی می‌باشد که همه روی پله اول می‌باشیم چون خداجویی فطری است و رفتن به پله‌های بالاتر حتی یک مرحله آدمی را به سوی کمالی وصف نشدنی نزدیک می‌کند. ما باید شفاف‌سازی در مورد انسان کامل را در نگاه اسلام و غرب داشته باشیم در پایان امیدوارم که این کتاب تواند به صورت کاربردی مورد استفاده همگان قرار گیرد.

مقدمه

انسان چگونه موجودی است؟ انسان همانی است که خداوند در مورد او فرمود: اشرف مخلوقات است. کسی است که خداوند بعد از آفرینشش گفت: «فتبارک الله احسن الخالقین». از فرشتگان خواست بر او سجده کند و برای این لیاقتش علم اسماء را به او آموخت که همان آگاهی از اسرار و خواص و فلسفه وجودی موجودات است که منشاء تمام علوم است. آفرینش او به گونه‌ای است که می‌تواند بار امانت الهی را به دوش بکشد که همان استعداد و قابلیت کمالی است. انسان این استعداد را به وسیله پیدا کردن عقاید حقه و انجام اعمال صالحه به دست می‌آورد. انسان اگر توانست خود را در گفتار، رفتار، اخلاق و معارفه به اوج کمال برساند، پس و نموده‌ی انسان آرمانی مورد نظر است که از وجود او خدا معرفی می‌شود و می‌تواند شستن با خدا را به مردم عرضه کند.

آرمانی و آرمان‌گرا کیست؟ آرمان‌گرایی میل به رها شدن از تنگنایهای واقعیت‌ها و رفتن به سوی افق‌های گسترده و بی‌انتهای حقیقت و سیر به سوی کمال است. انسان کامل با تعریف و مصداق‌های گوناگون و عناوین متفاوتی در نزد ادیان و نزد بزرگان همیشه مطرح بوده و هست. بزرگان هر کدام با توجه به شخصیت و ظرفیت و موقعیت خود تعریف خاصی از آن داشته‌اند. آن‌ها همواره دنبال یک پیرو مرشد

بوده‌اند که کامل باشد و قابل پیروی باشد. این بحث در عرفان نظری حول محور توحید خدای یگانه مطرح است. حلاج از نخستین کسانی است که به این بحث پرداخته است. محی‌الدین عربی آن را از حلاج گرفته است و گسترش داده است. عزیزالدین نسفی نخستین کسی است که رساله خود را *الانسان الکامل* خواند. بعد از او سید حیدر آملی نقش بسزایی در گسترش آن داشت. بعد از او جیلی آن را مطرح کرد. کم‌کم بحث صورت کلاسیک گرفت و یکی از باورهای اهل معنی شد. این سیر ادامه داشت تا به مولانا و ملاصدرا رسید. انسان کامل یا آرمانی با عناوین متفاوتی مورد توجه قرار گرفته است. بررسی همه ابعاد آن با تمام جزئیاتش باعث به وجود آمدن طرک‌های متفاوت می‌شود که هر محققى را ناچار می‌کند که از زاویه‌ای آن را مورد بررسی قرار دهد که من نیز به نوبه خود در این کتاب سعی بر آن داشته که دیدگاه دو تن از بزرگان فلسفه و عرفان را در این باره مورد شرح و بررسی قرار دهم.